

© Ruud van Nooijen, Boxtel - versie: 7 mei 2019 (1e versie is van 6 augustus 2014)

***Paardenspreekwoord:
Vertrouwen komt te voet en gaat te paard...***

1. Paardensport, paardenfokkerijen

Paardensport of hippische sport betreft een aantal sporten waarbij paarden worden gebruikt. We noemen er enige van: draverij, rennen, (hogeschool-)dressuur, military, polo, horseball, springen, voltige, vossenjacht, mennen.

Tot 1917 worden er in Nederland slechts draverijen gehouden. Hierbij wordt achter een paard een licht karretje gespannen: **sulky** geheten. Op het karretje zit een **pikeur**. Tijdens een wedstrijd mogen de paarden uitsluitend in draf gaan. Draf is één van de gangen van een paard (stap, draf, galop, telgang, viertakt of tölt). Er bestaan ook drafwedstrijden waarbij het paard zelf wordt bereden: **monté** genaamd. Draverijen worden gehouden op ovale banen met een lengte die kan variëren van 1.100 tot 2.400 meter.

Bij paardenrennen wordt de het paard (uitsluitend volbloedpaarden) bereden door een **jockey** of **heerrijder**¹. Bij paardenrennen onderscheiden we **vlakkebaansrennen** en **hindernisrennen**. De renbaan heeft een ondergrond van zand of van gras.

Een volbloedpaard is een paard afkomstig van een der navolgende paardenrassen:

- **Engels** volbloed;
- **Arabisch** volbloed;
- kruising tussen beide: **Anglo-Arabisch**.

Nederland kent één koudbloedras: Het **Nederlands** of **Zeeuws trekpaard**. De naam zegt het als: het werd voornamelijk gebruikt om lasten voort te trekken of om een ploeg over bouw land te trekken. Met het trekpaard worden ook wel wedstrijden gehouden als ringrijden (ringsteken), trekwedstrijden.

Draf- en rensport staan bekend om het wedden op paarden. De organisatie van dat wedden gebeurt volgens het principe van de **totalisator**. Ook bestaan er **bookmakers**, doch die zijn in Nederland verboden. Per spelsoort (rennen, draverij) wordt het totaal van inzetten op een paardenkoers geregistreerd en het bedrag berekend dat wordt uitgekeerd aan spelers die de uitslag goed hebben voorspeld.

In Nederland is tegenwoordig aan één rechtspersoon vergunning verstrekt voor het organiseren van een totalisator. Dat is **Scientific Games Racing B.V.** dat het wedden

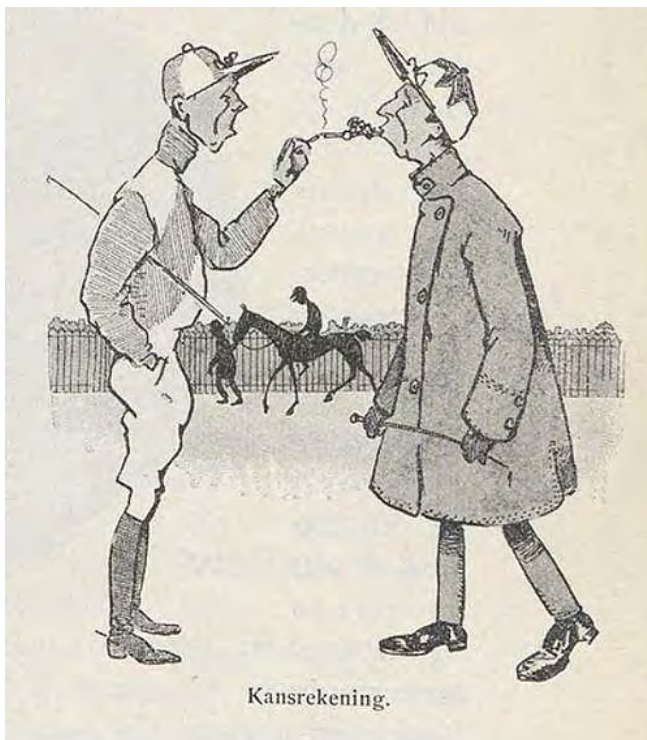
¹ **Heerrijder**: berijder van een renpaard die tevens eigenaar van het paard is.

op paarden organiseert onder de naam **Champions**.²

Nieuwe wet nekslag voor paardensport

In 1911 wordt in Nederland een wet aangenomen met de titel *wet tot bestrijding der zedeloosheid*.³ Deze wet omvat een reeks artikelen die een breed scala aan maatschappelijk ongewenste 'uitwassen' moeten gaan aanpakken. Dat houdt onder meer in dat ten aanzien van de paardensport de totalisator in de ban wordt gedaan: deze wordt verboden. Hierdoor verdwijnt, binnen ruim één jaar na het van kracht worden van deze wet, de rensport in ons land. Van de draf- en rensport gaat ca. 95% ter ziele. Paarden en jockeys verdwijnen in groten getale naar het buitenland. Men probeert zich een weg terug te vechten en zo ontstaan de 800 meter draverijen, die in korte tijd zeer populair worden. Dat de draf- en rensport in Nederland niet geheel teloor gaat, is te danken aan een aantal volhardende liefhebbers: fokkers en paardeigenaars, waaronder **F.B. van den Bergh**, die eind 1918 zijn, reeds bestaande stal **Lancier** naar Boxtel verhuist.⁴

De auteur van het artikel **Over de Nederlandsche paardensport** in het tijdschrift **Op de Hoogte**, spreekt Anno 1906 zijn verbazing uit over het feit dat het verschijnsel wedden, dat volgens hem de paardensport ten gronde richt, zich bij andere sporten niet manifesteert.⁵

² website www.eigenpaard.nl

³ Deze wet omvat nog veel meer, o.a. : bordeelverbod; verbod op balspel op zondag; abortus.

⁴ website Nationaal draf- en rensportmuseum/archief.

⁵ Op de Hoogte, jaargang 3, 1906, ca. 1 september.

4. **Paardenfokkerij of stoeterij**

Omstreeks 1843 vindt - mogelijk op **Het Loo** - de oprichting plaats van een vereniging met de naam **Sociëteit tot aanmoediging der verbetering van het paardenras in het Koninkrijk der Nederlanden**.

De oprichting van deze vereniging komt niet uit de lucht vallen, want het is vrij algemeen bekend dat het met de kwaliteit van het Nederlandse paard niet best is gesteld.

Het is vooral de legerleiding, die behoefte heeft aan goede rijpaarden. Die worden in ons land echter niet gefokt. Reden waarom in 1823 van rijksweg te **Borculo** op een voormalig vorstelijk domein een paardenstoeterij wordt ingericht. Deze wordt echter in 1840 alweer opgeheven. De stoeterij telt een aantal zeer goede en kostbare, uit Engeland afkomstige, volbloedhengsten.

Koning **Willem II**, zelf een echte paardenman en uitstekend ruiter, is intussen aan het bewind gekomen en zet de stoeterij met eigen middelen voort. Willem II heeft aldus zeker bijgedragen aan de totstandkoming van eerdergenoemde Sociëteit omstreeks 1843.

5. **Wedstrijden**

wedstrijden worden georganiseerd. Zo ontstaan ren- en drafwedstrijden. De eerste renbaan ontstaat in een duinvallei bij Zandvoort. De eerste wedstrijden worden gehouden op 6 en 7 september 1844. Draverijen worden gehouden over een lengte van 4.500 meter.

6. **Einde stoeterij Borculo**

In 1849 overlijdt koning Willem II. Zijn zoon, koning **Willem III** wenst in 1850 de Stoeterij Borculo niet voort te zetten. De uit ca. 1843 stammende Sociëteit, met als doel het paardenras in ons land te verbeteren, wordt in 1861 opgeheven.⁶

7. **Paarden uit Hongarije**

In 1880 reist een Nederlandse staatscommissie naar Hongarije, teneinde daar paarden voor onze cavalerie aan te kopen. Medio september dat jaar wordt bericht *nu de paarden worden gebruikt, vallen ze tegen*. Voorts wordt nog de vraag gesteld *of men nu weer naar een ander land zal gaan om nieuwe paarden te kopen?*⁷

8. **Draverijbaan, later Renbaan te Boxtel**

In de Gemeente Boxtel ligt, nog grotendeels onbebouwd, het terrein waar gedurende een aantal jaren een renbaan was gelegen, waar de paardensport werd bedreven: draverijen op een lange baan, alsmede rennen. Het terrein wordt geografisch gezien globaal begrensd door, met de huidige namen aangeduide, **Esschebaan**, **Essche Heike**, de spoorlijn **Boxtel-Vught** en recreatieplas **De Langspier**.

⁶ kerstnr. 1994 blad *Draf- & Rensport*, titel: Het korte bestaan van de Sociëteit met de lange naam.
Auteur: **Wouter Slob**.

⁷ Tilburgsche Courant, 16 september 1880.

Tegenwoordig liggen hier onder meer het terrein van de **Gasunie** en het schietterrein van **Gilde Sint-Barbara & Sint-Joris**. Thans (2014) herinneren twee namen nog aan de voormalige aanwezigheid van de paardenrenbaan in deze omgeving:

- de straatnaam **De Renbaan** (deels parallel aan de Esschebaan) gelegen tussen Mezenlaan en Nergena. De straatnaam Renbaan wordt officieel vastgesteld op 8 december 1980 en is derhalve nog betrekkelijk jong;

- café-restaurant **'t Renpaard**, gelegen op het adres **Esschebaan 16**, 5282 JC Boxtel, op de hoek van de kruising met de **Mezenlaan** en **Essche Heike**.

Aankankelijk wordt de paardenrenbaan nog aangeduid als *draverijbaan*, later wordt dat kortweg *renbaan*.

Café 't Renpaard aan de Esschebaan op kruising met Essche Heike (links) en Mezenlaan (rechts). De voormalige Renbaan lag schuin tegenover deze uitspanning. Vrijwel iedereen die naar de renbaan ging, of er vandaan kwam passeerde dit café. Naar rechts leidt de Esschebaan naar Boxtel, naar links naar Esch. (foto: Ruud van Nooijen, 1-8 2014)

Een goede 60 meter voorbij 't Renpaard aan dezelfde zijde van de Esschebaan , richting Boxtel, bouwt **Willem van der Steen** in 1923 een woning, waarvan een deel reeds één jaar later een cafébestemming kreeg: **Café Heidelust** - later: **'t Voske** of **Fiëstabar** Vierenvijftig jaar later, in 1977 wordt het weer gesloopt. Op het perceel staan thans twee woningen. ⁸

Schuin tegenover Café 't Renpaard wordt in 1926 het nog bestaande pand **De Mezenhof** gebouwd. Het ontwerp is van architect **F.P.J. Ruts** en wordt gebouwd in opdracht van de heer **W. Stinesen**. De aanbesteding vindt plaats op woensdag 1 september 1926.⁹

Een deel van de weg tussen Boxtel en Esch, die - sinds 25 januari 1949¹⁰ - officieel de naam **Esschebaan** draagt, wordt aanvankelijk - tijdens het bestaan van de renbaan - eveneens **De Renbaan** genoemd. Als de baan in 1917 wordt aangelegd wordt de weg nog aangeduid met *Oude Esschenweg*.

Hoewel de naam Renbaan dus reeds lange tijd in de volksmond werd gebruikt, wordt de naam **De Renbaan** als officiële straatnaam pas op 8 december 1980 vastgesteld¹¹ **Evert Meijs** omschrijft die als gelegen *tussen De Bleken en Nergena*. De Bleken bestaat AD 2014 als straatnaam echter niet (meer). Thans is De Renbaan aanwezig tussen **Mezenlaan** en **Nergena**. Vreemd is wel dat de Renbaan aan de andere zijde van de Esschebaan ligt dan die waar de paardenrenbaan ooit lag.

⁸ *De Geschiedenis van Café Heidelust, later 't Voske of Fiëstabar*, **Evert M. Meijs**, Boxtel 1991

⁹ Nieuwe Tilburgsche Courant, 21 augustus 1926.

¹⁰ De Boxtelse straatnamen, **Evert (E.M.) Meijs**, Boxtel 1989.

¹¹ De Boxtelse straatnamen, **Evert (E.M.) Meijs**, 1989.

Detail van een, door de Gemeente Boxtel in 1939 uitgegeven, wandelkaart. In het midden is duidelijk de ovaal naast de spoortlijn (geblokt) Boxtel-Vught te zien met links ernaast de vermelding PAARDEN RENBAAN. De noordelijke zijde van de paardenrenbaan ligt deels op het terrein waar thans recreatieplas/zembad De Langspier is gelegen. De zuidzijde van de renbaan grenst aan het huidige (schiet-/club-)terrein in gebruik door het Boxtelse Gilde Sint-Barbara & Sint-Joris. Ten zuiden van de ovaal (renbaan) ligt het Essche Heike, links ervan de straat met de huidige naam Esschebaan. Rechtsonder zien we het Leijzenven (op de kaart als Leisenven vermeld), in park Molenwijk ingetekend.

Terrein naast spoorlijn Vught-Boxtel, richting Essche Heike, met rechts recreatieplas De Langspier. Richting einde Langspier lag vroeger de paardenrenbaan (foto 29-5-2015).

Terrein langs Essche Heike, gedeelte tussen spoorwegovergang spoorlijn Boxtel-Vught (rechts gelegen) en Esschebaan. zicht richting recreatieplas De Langspier. Hier lag vroeger de paardenrenbaan (foto 29-5-2015).

9. **Frederik Bernardus (Bep) van den Bergh (1881-1946)**¹²

Bep van den Bergh wordt geboren als zoon van een Tilburgse fabrikant van wollen stoffen. Zelf wordt Frederik medefirmant in een van zijn vaders bedrijven: de **Flanelfabriek L.E. van den Bergh**. Bep voetbalt zeer verdienstelijk bij Willem II en is daar ook gedurende een korte periode voorzitter van. In 1913 trouwt hij met **Antoinette Louise Perk**.

< **Bep van den Bergh (1881-1946)**
*flanelfabrikant in Tilburg,
voetballer en voorzitter bij
Willem II, eigenaar van een
stoeterij (paardenfokkerij),
eerst in Alkmaar, daarna in
Boxtel.*

De vader van Bep begint op zeker moment met een renpaardenstal, die in Alkmaar wordt gevestigd. In 1913 neemt Frederik die stal over. Vier jaar later, in 1917, begint hij te Alkmaar zijn eigen stal, die hij de naam **Lancier** meegeeft. De naam van een van zijn vaders paarden. De dagelijkse leiding van die stal is in handen van zijn zwager **William Perk**.

Per 1 november 1918¹³ verhuist Frederik zijn stal van Alkmaar naar het terrein te Boxtel, waar het jaar ervoor de Boxtelse **Draverij en Renvereniging 'Brabant'** een renbaan heeft laten aanleggen.

¹² Uitgeverij **A. van den Oord**: Brabantse geschiedenis en de Tweede Wereldoorlog / genealogieonline: **Frederik Bernardus van den Bergh** geboren 5-11 1881 te Tilburg, overleden 17 mei 1946 te Breda. Fabrikant, later assuradeur te Teteringen. Hij trouwt te Oisterwijk op 15-11 1913 met **Antoinette Louise Perk**. Zoon van **Louis Etienne van den Bergh** (1844-1915) en **Maria Johanna Boonders** (1851-1910). Zijn vader is Louis Etienne van den Bergh, geboren Tilburg, 29-11-1844, overleden Tilburg, 22-11-1915, wollenstoffenfabrikant, gehuwd te Gouda op 18-7-1872 met **Maria Johanna Boonders**, geboren te Nieuw-Helvoet, 12-3-1851, overleden te Tilburg, 17-4-1910. Firmant van **Van den Bergh-Krabbendans** (1872-1876) en **L.E. van den Bergh Flanelfabriek** (1877-1915).

¹³ Tilburgse Courant, 1 oktober 1918.

Wie doorloopt langs het landelijke Esch, kan over een binnenaadje, dat langs

de kerk afbuigt, of over een grooten zandweg met vrij goed fietspad, langs manège en stallen van den heer Van den Bergh uit Breda, tusschen heide en bosschen weer in Boxtel komen.

Bron: blz. 19 van de 1e Boxtelse Gemeentegids uit 1925

Zo komt de stoeterij (paardenfokkerij) naar Boxtel. Een bekende naam is **Kerrigan**, een Amerikaanse dravershengst. Als in 1921 Draveij en Renvereeniging 'Brabant' ter ziele gaat, koopt Van den Bergh het terrein op ten behoeve van zijn eigen stoeterij (paardenfokbedrijf). Zijn vrouw, **Antoinetta Louise Perk**, is hierbij zeer betrokken. In korte tijd wordt in 1919, met behulp van **Jo Schuijl**, een Rotterdamse trainer, met de uit de VS ingevoerde fokmerries een vooraanstaande stoeterij opgebouwd met toppaarden als **Norton B** en **Nora Belwin B** (geboren te Boxtel in 1920).¹⁴ Nora Belwin B is dermate succesvol dat ze uiteindelijk aan het buitenland wordt verkocht en daar grote triomfen behaalt.¹⁵

De stoeterij houdt in de jaren twintig van de 20e eeuw echter geen stand.

De stallen van stoeterij Lancier nadat deze, herfst 1918, van Alkmaar naar Boxtel zijn overgebracht.

¹⁴ artikel dec 2010 blad Draf- en Rensport door Durk Minkema (1930-2010)

¹⁵ Hall of Fame van het Nationaal draf- en rensportmuseum/archief.

*Bruine merrie NORA BELWIN B, geboren te Boxtel, 11 april 1920.
Fokker: F.B. van den Bergh.*

10. **Oprichten Draverij en Renvereniging 'Brabant' te Boxtel**

Rond halverwege 1917 wordt **Draverij en Renvereniging 'Brabant'** te Boxtel opgericht.¹⁶

Aanvankelijk heeft men het plan om een renbaan in de omgeving van Oisterwijk aan te leggen, doch daar kan men geen geschikt perceel vinden. In Boxtel lukt dat wel zodat de baan daar kan worden gerealiseerd.

Een goed gelegen terrein van de heren **Van Susante** (H. Jos van Susante) wordt gekocht en als renbaan ingericht teneinde hippische concoursen te kunnen houden. Het is het eerder beschreven terrein gelegen tussen de spoorlijn Boxtel-Vught, Essche Heike, Esschebaan en de locatie van recreatieplas De Langspier.

Medio augustus dat jaar volgt bericht dat de baan wordt gebouwd. We putten hier uit een krantenbericht - De Maasbode - van dinsdag 21 augustus 1917. We citeren: *Op een daarvoor geschikt terrein, gelegen nabij Boxtel, aan den ouden Esschenweg laat zij een baan aanleggen van 180 M. in omvang en 20 M. breedte. Teneinde de*

¹⁶ Nieuwe Rotterdamsche Courant, 8 juli 1917.

snellheid van de paarden in de beide bochten niet te veel te verminderen is daarvoor de buitenkant één meter hoger gemaakt dan de binnenkant. Vermoedelijk zal de baan zeer hard worden, overigens is deze grotendeels ingericht als die te Leeuwarden. Het terrein ligt in een bosrijke omgeving.

Voorts meldt genoemde krant tevens wie het bestuur en (ere-)leden van de **Harddraverijvereniging 'Brabant'** vormen.

Bestuur:

- **Dr. P.M. (Piet) Hoek** te Boxtel, voorzitter
- **J.H.J. Niemann** te Boxtel, ondervoorzitter
- **G.M. van Rooijen** te Boxtel, 1e secretaris
- **P. van Haeren** te Boxtel, penningmeester en 2e secretaris

Commissaris zijn:

- **J. Nuijens** te Boxtel
- **J. van Susante** te Boxtel
- **J. Franke** te Boxtel
- **Dr. J.H.I. Goyarts** te Woensel
- **Dr. C.P.J. Hoek** te Helvoirt

lid zijn:

- **Th. C.M. jonkheer van Rijckevorsel**, burgemeester van Den Dungen
- **Bep (F.B.) van den Bergh** te Oisterwijk
- **J. van Stuijvenberg** te 's-Gravenhage

tot erelid worden benoemd:

- **W.H. Piepers**, generaal-majoor en commandant Cavaleriebrigade
- **T.H.S. Nedermeijer ridder van Rosenthal**, luitenant-kolonel en commandant 1e Regiment Huzaren
- **W. Spierings**, pastoor Boxtel-binnen (Sint-Petrusparochie)
- **F. Eras**, pastoor Boxtel-Breukelen (Heilig-Hartparochie)
- **A. Gijsen**, burgemeester van Boxtel.

Pieter Martinus (Piet) Hoek, geboren te Wateringen, 2-8-1857, overleden te Boxtel 14-7-1935. Studeert medicijnen te Leiden waar hij op 29-4-1884 zijn bul haalt. Treedt in datzelfde jaar in het huwelijk met **Wilhelmina Johanna Jansen**. Het echtpaar krijgt 3 kinderen: 2 dochters en één zoon, **Kees**, die later ook huisarts wordt. **Piet** wordt huisarts te Boxtel waar hij tevens gemeentearts (armendokter) wordt. **Piet** bekleedde meerdere nevenfuncties.

Ondervoorzitter **Jan Niemann** is sinds 1908 notaris te Boxtel, waar hij voordien als kandidaat-notaris werkzaam was op het kantoor van zijn vader.

< **Thomas Cornelis Maria (Tom) jonkheer van Rijckevorsel***, wordt in 1917 lid van **Draverij en Renvereniging 'Brabant'**. Hij overlijdt reeds enige jaren nadien.

*) **Jonkheer Thomas Cornelis Maria (Tom) van Rijckevorsel**, geboren in Den Bosch op 11-11-1868, overleden te Den Dungen op 30-8-1919. Wordt in 1896 burgemeester van Den Dungen en in 1906 van Sint-Michielsgestel. Is vanaf 1905 lid van Provinciale Staten van Noord-Brabant. Beide functies vervult hij tot aan zijn dood. In 1904 treedt hij te 's-Hertogenbosch in het huwelijk met jonkvrouwe **Elisabeth Johanna Maria van de Does de Willebois** (1879-1955).

foto uit 1911, van dan nog kolonel der Cavalerie, **Willem Hendrik Piepers**

A.J. (Antoon) Gijsen, oud-KNIL-officier, burgemeester van Boxtel van 1906 tot 1919

Men heeft het plan om datzelfde jaar nog de eerste draverijen te houden. Kennelijk vordert de aanleg van de baan en overige voorzieningen gestaag, want reeds ruim één maand later wordt de Boxtelse renbaan in gebruikgenomen.

Opening van de renbaan

Zondag 30 september 1917 vindt de opening van de Boxtelse renbaan plaats¹⁷. Dat gebeurt met een hippisch feest dat 3 dagen duurt: van zondag 30 september tot en met dinsdag 2 oktober. Door het mooie weer is er veel volk op de been. De opkomst van deelnemende paarden wordt echter als 'slecht' bestempeld¹⁸.

Krantenkop in De Grondwet van 15 september 1917

Alle drie de dagen geeft de generaal-majoor **Piepers**, commandant van de Cavaleriebrigade act de présence. Het muziekkorps van het 1e Regiment Huzaren onder leiding van kapelmeester **Scholtens** luistert de feesten muzikaal op.

De Cavaleriebrigade verblijft - vanwege de mobilisatie van de krijgsmacht tengevolge van de Eerste Wereldoorlog - sinds 1916 in Boxtel en omgeving. De staf en onderdelen van zijn brigade zijn in Boxtel ondergebracht, overige onderdelen in de omringende dorpen. Als verpozingslokaal voor zijn officieren heeft Piepers op de Markt een benedenkamer van het huis van **Pieter van de Ven** gevorderd, die tevens gemachtigd wordt om daar drank te schenken. Hier komt ongeveer een achttal jaren nadien **Hotel Van de Ven**.

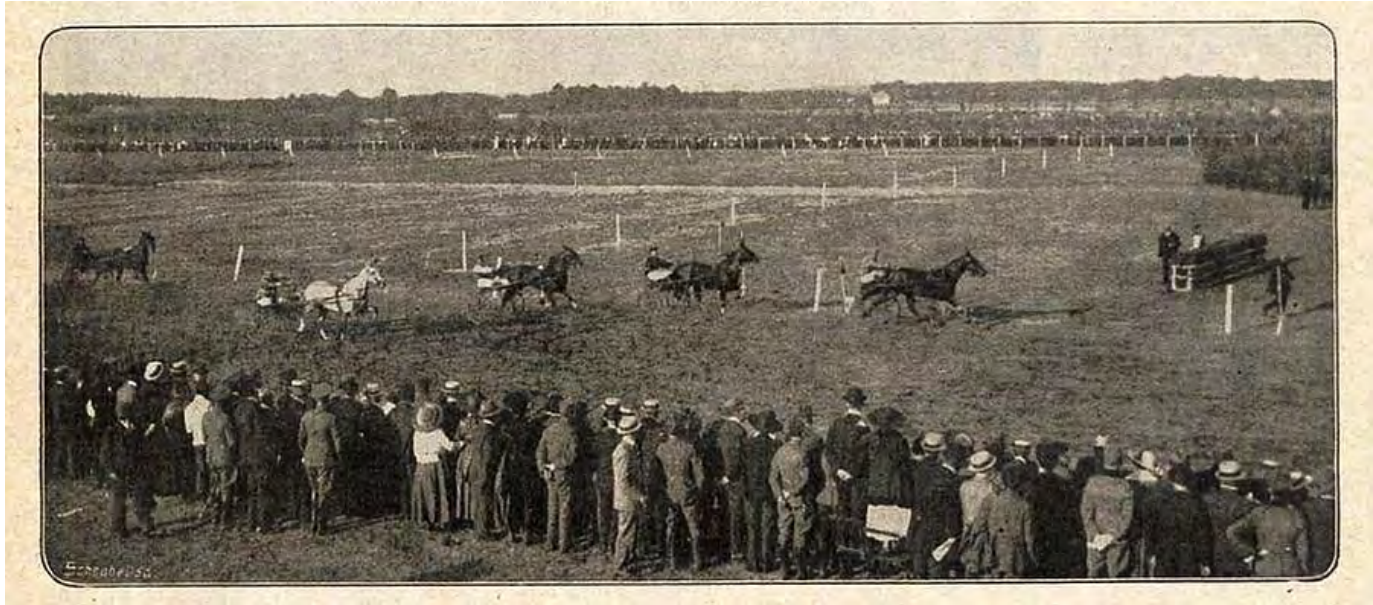
Militaire ruiters nemen regelmatig deel aan wedstrijden op de nieuwe Boxtelse renbaan. Het militaire muziekkorps is populair: zowel op het terrein van de renbaan zelf, of na afloop der wedstrijden op de, dan nog nieuwe, kiosk op de Markt zorgen zij voor de vrolijke noot.

Medio 1918 geeft Piepers opdracht om in Boxtel een **School voor Verlofs- (reserve-) officieren van de Cavalerie** te starten. Dat gebeurt in Hotel De Kei op de Markt. De wachtmeester der Cavalerie **Otterdijk**, behorende tot het 2e Regiment Huzaren, is instructeur aan deze school.. Hij neemt deel aan wedstrijden voor onder-officieren van de Cavalerie tijdens de openingsfeesten en wint een 2e prijs¹⁹.

¹⁷ Bron: Revue der Sporten, jaargang 11, 1917, no. 4, 3 oktober 1917.

¹⁸ Algemeen Dagblad 3 oktober 1917.

¹⁹ Algemeen Handelsblad, 2 oktober 1917.

Beeld van de openingsdraverijen op de gloednieuwe Boxtelse renbaan, zondag 30 september 1917. Tussen het publiek veel, in uniform geklede, militairen. De Eerste Wereldoorlog is nog niet ten einde. Het Nederlandse leger is gemobiliseerd en veel militairen zijn ondergebracht in Noord-Brabant, zo ook in Boxtel. Onder hen cavaleristen: militairen te paard, behorende tot de in Boxtel en omgeving ingekwartierde Cavaleriebrigade. foto: ²⁰)

Het tijdschrift **De Revue der Sporten** schrijft aanvankelijk zeer lovend over deze baan. November 1917 schrijven ze dat de vereniging voor de openingswedstrijd een bedrag van 1.450 gulden heeft uitgelooft.

Die gelegenheid wordt een zeer groot succes en kan eigenlijk alleen maar worden vergeleken met de opening van de **Oude Bussumse Renbaan**, 25 jaar eerder. De redactie schrijft te verwachten, dat door de inmiddels verbeterde toegangsweg en het aanleggen van een grasbaan een geheel zal worden verkregen dat alle andere banen overtreft.²¹

Later zal die toon danig veranderen, zowel over de baan (te ver verwijderd van het station) alsook over Boxtel zelf...

²⁰ Revue der Sporten, jaargang 11, 1917, no. 4, 3 oktober 1917.

²¹ De Revue der Sporten, jaargang 11, no. 10, d.d. 14 november 1917.

De renbaan van Bussum, waaraan wordt gerefereerd bij de opening van de Boxtelse renbaan. De baan is gelegen op de Bussummer Heide en wordt op 28 augustus 1880 geopend met wedstrijden, georganiseerd door de Harddraverij Vereniging. De baan wordt in 1895 opgeheven.

De Boxtelse Draverij en Renvereniging 'Brabant' is overduidelijk van een katholieke signatuur. Dit wordt door een tijdschrift kennelijk opgevat als iets dat het vermelden waard was, want met schrijft:

De geestelijkheid in de sport! In het bestuur van de onlangs te Boxtel opgerichte Harddraverijvereniging 'Brabant' heeft ook een kapelaan zitting genomen. Tot eereleden werden twee pastoors benoemd. Tempora mutantur. ²²

(RvN: tijden veranderen)

Zondag 7 juli 1918 houdt genoemde vereniging op de renbaan te Boxtel een springconcours. Hierover wordt geschreven: .. *sedert veel verbeterd is, terwijl eene nieuwe kunstweg is aangelegd die de harde wegen uit de kom der gemeente met de renbaan verbindt.*²³

²² Revue der sporten, jrg. 11, nr. 2, 19-9 1917.

²³ Tilburgsche Courant, 18 juni 1918.

Welke weg de vermelde kunstweg die werd aangelegd betreft, is niet duidelijk. De huidige Esschebaan is in die tijd en vele jaren nadien (zelfs tot ca. 1960) nog een zandweg. Ook de Molenwijkseweg is nog een onverharde weg.

De Boxtelse renbaan op de dag van de opening: zondag 30 september 1917²⁴. De foto is mogelijk genomen met op de achtergrond - nog zonder bovenleiding - de spoorlijn Boxtel richting Vught.

11. Draverijen en springconcours

Op zondag 15 september 1918 zijn we nog een kleine twee maanden verwijderd van de wapenstilstand, die het einde van de Eerste Wereldoorlog inluidt. In Boxtel zijn nog steeds veel gemobiliseerde militairen ingekwartierd, hoofdzakelijke van de Cavaleriebrigade. Die dag worden op de Boxtelse renbaan wedstrijden gehouden²⁵: korte en lange baan draverijen én een springconcours voor jachtpaarden. Ongeveer één week tevoren hebben zich reeds 75 paarden voor deelname ingeschreven, hetgeen als een zeer groot aantal kan worden aangemerkt. Voor de eigenaar van het winnende paard is een prijs beschikbaar in de vorm van een gouden zweep, de pikeur ontvangt een waardevol kunstvoorwerp. Het springconcours wordt georganiseerd door de eerste luitenant der huzaren **J. Daniëls**. Onder meer alle bereden wapens zijn vertegenwoordigd.

²⁴ Bron: Revue der Sporten, jaargang 11, 1917, no. 4, 3 oktober 1917 / Nationaal Archief (NA vermeldt als datum 20-9-1916).

²⁵ Eindhovens Dagblad, 10 september 1918.

12. **Motorraces op Boxtelse renbaan**

Kennelijk ziet de organisatie er brood in om de baan te verhuuren voor andere sporten. Bij prachtig weer worden op zondag 25 juli 1920 door **Motorclub Brabant** zeer geslaagde motorwedstrijden op de Boxtelse renbaan gehouden. Er is veel belangstelling. Tussen 13.00 en 18.00 uur worden er snelheids- en behendigheidswedstrijden gehouden.

Honderden auto's, motors en fietsers snorden uren voor den aanvang door de straten en gaven een voorproefje van de drukte op het terrein. ²⁶

13. **Somber gestemd bericht**

Hoewel de baan dus in het begin bejubeld wordt en druk wordt bezocht, ziet men in Boxtel geen kans die opgaande lijn vast te houden. Reeds drie jaar na opening gaat het bergafwaarts. Onverminderd enthousiast blijft men echter over de fraaie ligging en inrichting van de baan.

September 1920 verschijnt er een krantenbericht waaruit blijkt dat de Boxtelse renbaan zo goed als dood is... en ook over Boxtel zelf is men niet enthousiast:

Draverijen te Boxtel

*De paarden-renbaan te Boxtel is, als draverij- en ren-wedstrijd baan, wel ten doode gedoemd. De belangstelling in de draverijen welke daar gehouden worden, is gaandeweg verminderd. Zoodanig, dat het op het moment waarlijk de moeite niet meer loont, om daar wedstrijden te geven. Jammer, want de gelegenheid is schitterend. De baan is mooi en goed overzichtelijk; bovendien als renbaan prachtig geschikt om de gesteldheid van den bodem. Maar... de belangstelling ontbreekt daar, voornamelijk omdat Boxtel een plaats is, waar men liefst maar zoo gauw mogelijk weer vandaan vertrekt.*²⁷

Wat die bezwaren van de schrijver van het stukje tegen Boxtel nu precies zijn, wordt helaas niet duidelijk.

14. Mogelijk dat de eigenaar van Stal Lancier in 1922 nog een poging doet de Boxtelse renbaan nieuw leven in te blazen want er is sprake van dat er een grote draf- en renshow werd gehouden, waarbij tevens een expositie van racewagentjes wordt gehouden en er een verkoop plaatsvindt van internationaal befaamde paarden.²⁸

Dat het inderdaad niet goed gaat met de Boxtelse renbaan blijkt uit het feit dat medio maart 1923 besloten wordt de door de Draverij en Renvereniging 'Brabant' uitgeschreven en nader te noemen draverijen zullen worden gelopen op de baan van **Paardensportvereniging Rotterdam**.

Veelzeggend is de navolgende zin ter motivatie van dit besluit:

De afgelegen ligging van de baan te Boxtel, waardoor het publiek niet in de hand

²⁶ Nieuwe Tilburgsche Courant, 24 en 27 juli 1920.

²⁷ Algemeen Handelsblad, 20 septembr 1920.

²⁸ Muziek in Boxtel, geen onbeschreven blad, **Piet van Oers**, 2008 (blz. 27).

wordt gewerkt, schijnt wel de reden te zijn van bovengenoemd besluit van de vereeniging 'Brabant'.²⁹

15. **Veiling stal Lancier te Boxtel**

Medio mei 1926 verschijnt er een krantenbericht waaruit blijkt dat er op 11 mei een veiling zal worden gehouden, waarbij uit stal Lancier harddravers en merrieveulens zullen worden verkocht. De auctie vindt plaats op de renbaan en begint 's morgens om 10.30 uur. In de beschikbare catalogus vinden aspirant kopers van ieder paard een beschrijving met foto en afstamming.³⁰

16. **Oprichting Nederlandsche Motor-rensportclub**

Maart 1921 wordt gemeld dat in 's-Gravenhage door motorliefhebbers een vereniging is opgericht met de naam **De Nederlandsche Motor-rensportclub**. Hun doel: *Het organiseren van motorsnelheidswedstrijden op de baan in alle deelen des lands*. De plaatsnaam Boxtel wordt genoemd als een van de locaties waar men die wedstrijden wil gaan houden.³¹

Andermaal: **motorraces op renbaan**

Medio mei 1923 een krantenbericht:

*De motorwedstrijd te Boxtel ten tweeden male verregend. Het was al vroeg een gezellige drukte in het Brabantsche stadje. Vooral in 'Riche' het home van den motorman, was het druk en gezellig. Het weer liet zich aanvankelijk goed aanzien, maar tegen het middaguur begon het te druppelen en daarna te gieten, zoodat het er naar uitzag, dat er van de motorsport niet veel zou komen.*³²

De wedstrijden worden afgelast en worden verplaatst naar - vermoedelijk - 12 augustus van dat jaar,

17. **Groot Concours Hippique**

Eind augustus 1927 treffen we een advertentie in een krant aan die meldt: *Groot Concours Hippique. 78 nummers, woensdag 31 Augustus, half twee. Boxtel Renbaan.*³³

Hieruit moge blijken dat de renbaan dan nog als zodanig in bedrijf is.

²⁹ De Telegraaf, 26 maart 1921.

³⁰ Revue der sporten (tijdschrift), jrg. 14, nr. 36. d.d. 4 mei 1921.

³¹ Het Vaderland, 10 maart 1921.

³² Nieuwe Tilburgsche Courant, 14 mei 1923.

³³ Nieuwe Tilburgsche Courant, 30 augustus 1927.

Groot Concours Hippique

78

nummers

Woensdag 31 Aug.

op de Renbaan te

Boxtel.

Aanvang half twee.

Advertentie in de Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant van dinsdag 30 augustus 1927

18. **Fokveedag op renbaan**

Dinsdag 24 september 1929 begint 's morgens om half elf een grote fokveedag. Er worden ongeveer 250 stuks vee ter keuring aangeboden uit Boxtel en omstreken. Entree kost 35 cent en op het terrein is een consumptietent aanwezig.³⁴

19. **Oprichting Rijvereniging Sint-Martinus Boxtel**

Op 31 januari 1931 wordt te Boxtel **Rijvereniging Sint-Martinus** opgericht. Deze bestaat momenteel (2104) nog steeds, alleen de naam wijzigde in: **Hippische Sportvereniging Sint-Martinus Boxtel**.³⁵

Sint-Martinus houdt op zondag 18 juni 1933 haar eerste concours hippique *op het terrein der voormalige renbaan*.³⁶

Het is duidelijk dat op dat moment - juni 1933 - de renbaan als zodanig al ter ziele is.

20. **Periode Tweede Wereldoorlog**

De Tweede Wereldoorlog is nog geen half jaar eerder uitgebroken, als in de krant wordt aangekondigd dat op zondagmiddag 15 september 1940 een groot ruitersfeest zal worden gehouden. Kennelijk is het terrein van de voormalige renbaan niet meer beschikbaar en/of geschikt voor dit soort evenementen: het feest zal plaatsvinden op het **ODC-terrein** in het Gemeentelijk Sportpark **Molenwijk**.³⁷

Activiteiten Boxtelse NSB-burgemeester René Thomaes

De uit de provincie Zeeland stammende **René Thomaes**, zoon van een notaris en lid van de **NSB**³⁸, wordt op 19 september 1941 benoemd tot burgemeester van Boxtel. Hij wordt op zaterdag 11 oktober van dat jaar als zodanig geïnstalleerd, onder minimale belangstelling van de Boxtelse bevolking. Hij volgt burgemeester **Franciscus W. van Beek** op.

Thomaes heeft drie projecten in zijn hoofd die hij wil realiseren. Twee van de drie mislukken totaal, één ervan komt in zeer afgeslankte vorm tijdelijk tot stand³⁹.

Die projecten behelzen:

- realisatie van **Groot-Boxtel** door annexatie van (delen van) buurgemeenten;
- aanleg van een kanaal ten behoeve van de scheepvaart;
- realisatie van een hippisch centrum.

Zoals gezegd, van die eerste twee komt helemaal niets terecht. Het hippisch centrum, dat hij 'multifunctioneel' heeft bedacht, kan tevens dienen als exercitieplaats voor militairen van de Duitse Wehrmacht.

³⁴ Nieuwe Tilburgsche Courant, 21 september 1929.

³⁵ website www.paardrijvereniging.nl

³⁶ Nieuwe Tilburgsche Courant, 2 en 20 juni 1933.

³⁷ Eindhovense en Meierijsche Courant, 14 september 1940.

³⁸ NSB: **Nationaal Socialistische Beweging**, bestaat tussen 1931-1945. Leider is ir. **Anton Mussert**. Huldigt het nationaal-socialisme . Ondemocratisch, autoritair. Collaboreert met de Duitsers gedurende de Tweede Wereldoorlog.

³⁹ **Gied Segers**: *Beelden uit de bezettingsjaren*, 1984, ISBN 90.70427.281.

Installatie NSB-burgemeester Thomaes op de Boxtelse Markt, op zaterdag 11 oktober 1941

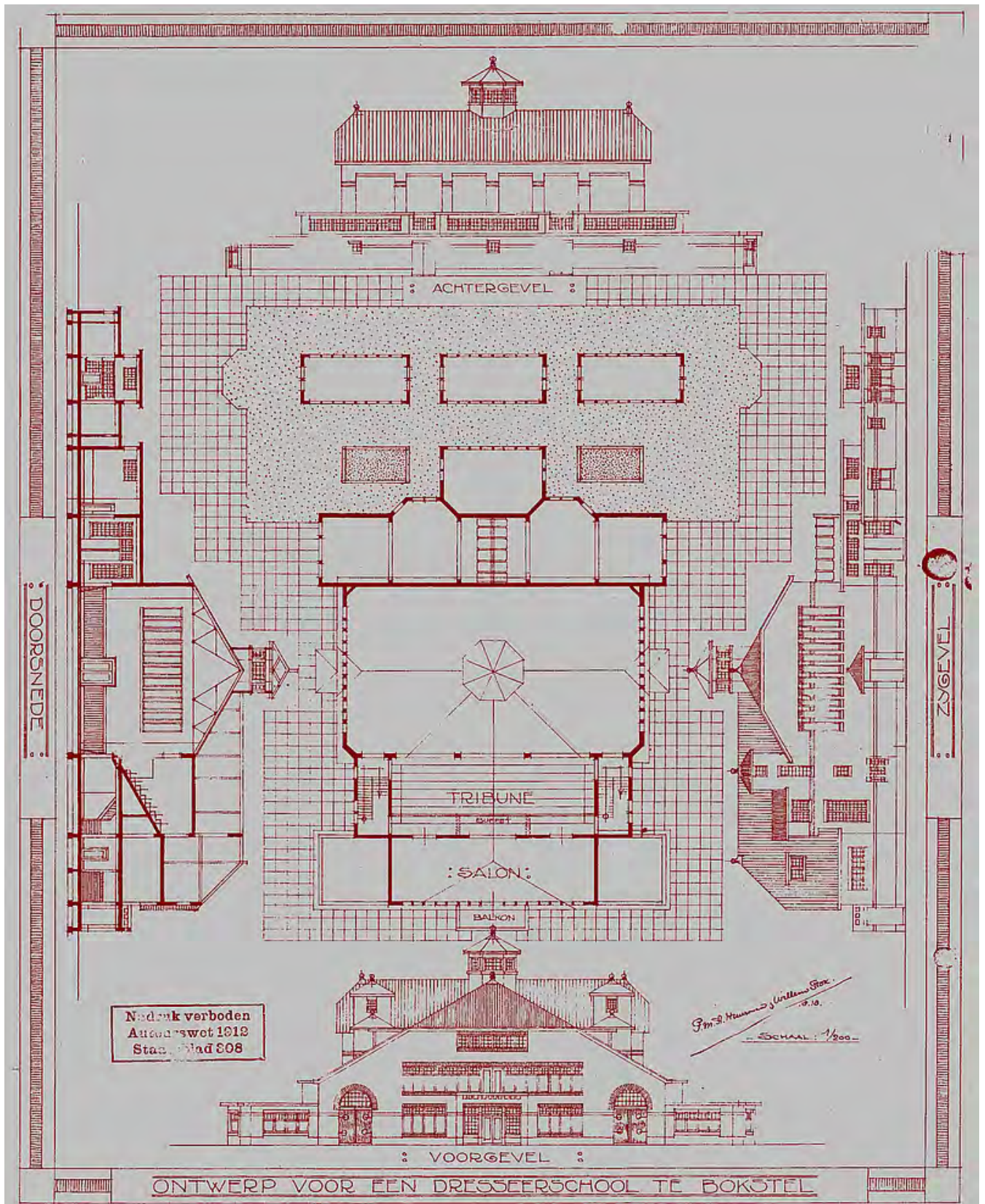
Het is opvallend dat in de periode 1942-1944 regelmatig krantenberichten verschijnen inzake de Boxtelse renbaan, die nieuw leven wordt ingeblazen. Het, landelijk van kracht zijnde, **totalisatorverbod** wordt opgeheven, zodat paardenliefhebbers weer op hun favoriete paarden kunnen wedden.

April 1942 verschijnt het bericht dat Boxtel is uitverkoren om (wederom) een paardenrenbaan met totalisator te herbergen. Dit alles dank zij de bemoeienissen van burgemeester Thomaes. Voorts wordt gemeld dat reeds met de aanleg is begonnen en dat de baan een lengte krijgt van 1.000 meter, met de mogelijkheid om die tot 1.500 meter uit te breiden, waardoor ze met de voornaamste banen van het land zou kunnen concurreren. Rond de baan zijn tribunes, stallen, dienstgebouwen en woningen geprojecteerd. Het is de bedoeling om reeds halverwege juni de eerste wedstrijden te doen plaatsvinden.⁴⁰

⁴⁰ De Telegraaf, 15 april 1942.

Die nieuwe renbaan ligt op de plek van de eerste Boxtelse paardenrenbaan.⁴¹ De tribune is op de bouwtekening gesitueerd aan de lange zijde, tegenover de spoorlijn. Het huidige Essche Heike (straatnaam) wordt op de bouwtekening aangeduid met **Tongerenschestraat (?)**.

⁴¹ BHIC, toegangsnummer 1793, inventarisnummer 2620.

Ontwerp voor een hippisch centrum in Bostel

Voorbarige krantenberichten

Daarna verschijnen er diverse berichten dat de baan zal worden geopend met wedstrijden, hetgeen vervolgens niet gebeurt...

Zo verschijnt op 1 juni 1942 het bericht:

Opening renbaan te Boxtel.

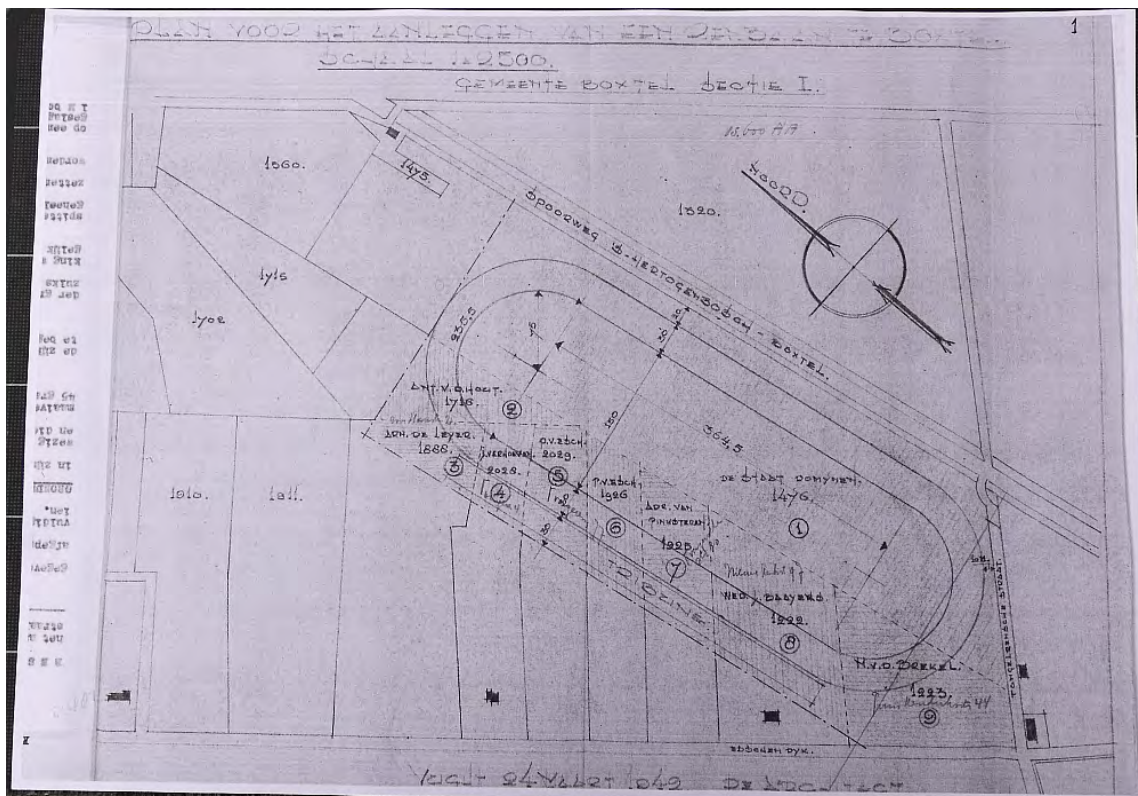
*Naar wij vernemen zal de nieuw aangelegde renbaan te Boxtel Zaterdag 11 Juli worden geopend met draverijen en totalisator.*⁴²

Eenzelfde bericht verschijnt in een andere krant:

Opening renbaan te Boxtel.

*Naar gemeld wordt, zal de nieuw aangelegde renbaan te Boxtel Zaterdag 11 Juli worden geopend met draverijen en totalisator.*⁴³

De Renbaan die dan wel, na veel moeite, wordt geopend is een schamel aftreksel van de oorspronkelijke plannen. Onder meer een groot gebrek aan bouwmaterialen leiden er toe, de renbaan een jovele behuizing krijgt en slechts enige malen zal worden gebruikt...

Tekening met als titel Plan voor het aanleggen van een Renbaan te Boxtel. Prominent is ook vermeld: Gemeente Boxtel. De Datum: 24 maart 1942. De tribune ligt tegenover de spoorlijn. De huidige straat Essche Heike wordt hier aangeduid met Tongerenschestraat. De renbaan uit de jaren veertig is meer richting Essche Heike gesitueerd dan de oorspronkelijk baan en is waarschijnlijk een stuk groter.

⁴² Dagblad van het zuiden voor Eindhoven enz., 1 juni 1942.

⁴³ De Zuidwillemsvaart, 1 juni 1942.

Pas één jaar later, in 1943 is het dan zo ver.

Er wordt gemeld:

*De renbaan Boxtel is gereed. Op 29 Augustus worden de openingscoursen gereden.*⁴⁴

Een ander, uitgebreid, krantenbericht meldt:

De renbaan te Boxtel.

*Na langen tijd van voorbereiding is de paardenrenbaan te Boxtel eindelijk gereed gekomen. Het is een grasbaan van 1000 meter lang en 30 meter breed. De fraaie ligging te midden van weelderig natuurschoon en zoo, dat men de baan uit alle richtingen gemakkelijk per spoor kan bereiken, vergoeden de hier en daar wat gebrekkige outillage. De schaarste aan materiaal heeft de organisatoren nl. veel zorgen gebaard. De stallen daarentegen zijn ruim en frisch en bieden plaats aan een kleine dertig paarden. Zondag 29 Augustus zullen de openingsconcouren worden gehouden, waarbij de beste stallen uit het geheele land vertegenwoordigd zullen zijn.*⁴⁵

Een wel erg kort krantenbericht meldt op maandag 30 augustus 1943:

*Zondag werd de Boxtelse renbaan geopend met draveijen en een ren.*⁴⁶

Begin 1944 wordt gemeld dat op de, één jaar eerder weer geopende renbaan te Boxtel, de openingsconcouren in het nieuwe seizoen zullen plaatshebben op zondag 26 maart.⁴⁷

Razzia bij renbaan

In een ondergronds krantje wordt vervolgens maart 1944 onder meer gemeld :

*26 Mrt. Renbaan Boxtel, afgezet, P.B. (RvN: persoonsbewijs) controle, schieten op vluchtende duikers (RvN: onderduikers) en in de lucht om de aanwezigen de moed tot vluchten te ontnemen. f 5.00 boete direct te voldoen voor hen wiens P.B. besmeurs (RvN: typefout, moet zijn besmeurd) of ernstig beschadigd was. Na schatting 25 duikers gearresteerd.*⁴⁸

zocht, 12 slachtoffers. - 26 Mrt. Renbaan Boxtel, afgezet, P.B. controle, schieten op vluchtende duikers en in de lucht om de aanwezigen de moed tot vluchten te ontnemen. f. 5.00 boete direct te voldoen voor hen wiens PB besmeurs of ernstig beschadigd was. Na schatting 25 duikers gearresteerd.

Detail uit krantje VOD (voorlichtingsdienst) van Je Maintiendrai van 31 maart 1944

Voorts wordt inzake 1944 bekendgemaakt dat de draf- en rencoursen op de renbaan te Boxtel dat jaar op 4 dagen zullen worden gehouden. De eerste gaat van start op 26 maart en de overige volgen met ongeveer één maand tussenruimte.⁴⁹

⁴⁴ Dagblad van het zuiden, voor Eindhoven enz., 20 augustus 1943.

⁴⁵ De Nieuwe Koerier, 24 augustus 1943.

⁴⁶ Rotterdamsch Nieuwsblad, 30 augustus 1943.

⁴⁷ Nieuwe Tilburgsche Courant, 1 februari 1944.

⁴⁸ VOD voorlichting van Je Maintiendrai, 31 maart 1944.

⁴⁹ Dagblad van het zuiden, voor Eindhoven enz., 6 maart 1944.

Één dag voor de eerste 'coursedag' staat er een wervend bericht in de krant:
Renbaan Boxtel.
Courses voor renpaarden en dravers op Zondag 26 Maart, aanvang 14.30 uur.
Overdekte tribunes, muziek, restaurant en boven alles De Totalisator. Entrée f 2,50
*Dames f 1.00 eerste rang; loketten open te 13.00 uur.*⁵⁰

Nadat die eerste dag is gehouden, wordt trots gemeld dat er twee Brabantse paarden gewonnen hebben. Er was grote belangstelling. De organisatie was perfect en de Toto had veel klanten. Het programma telde drie draf- en drie rennummers. Jammer genoeg konden de Franse (!) paarden, in verband met de reismoeilijkheden, niet aan de start verschijnen.⁵¹

Men laat er geen gras over groeien: zondag 7 mei volgt de tweede dag op de Boxtelse renbaan. Let op de datum: een goede maand vóór operatie **Overlord**, ofwel D-day, de landing van de geallieerden in Normandië...

De dag wordt georganiseerd door het **Draf- en Rencomité Zuid-Nederland**. De wedstrijden beginnen te 14.0 uur en bestaan uit draverijen en rennen. Er zijn zes nummers.⁵²

Personeel gezocht

April 1944 zit men kennelijk zonder pachter van het restaurant bij de renbaan, want in een advertentie worden gegadigden opgeroepen te reageren. Wervend wordt gemeld dat er tijdens de laatste 'course' maar liefst **10.000 bezoekers** (!) waren. Tevens is men op zoek naar tien vaste controleurs. Die kunnen tien gulden per course verdienen.⁵³

Eind april 1944 wordt de volgende coursedag aangekondigd: de eerste zondag in mei. Er wordt gemeld dat de kans groot is, dat er in de rennen enige paarden hun eerste start in Nederland in Boxtel gaan maken, in plaats van - zoals tot nu toe te doen gebruikelijk was - op Duindigt.⁵⁴

Een nadere aankondiging volgt per 1 mei in een advertentie:

Het Draf- en Rencomité Zuid-Nederland organiseert op Zondag 7 Mei te 14.00 uur draverijen en rennen Renbaan Boxtel. Zes nummers.
*Aanmerkelijke verbeteringen aangebracht. Op iedere plaats ongestoord uitzicht op de baan. En vanzelfsprekend de Totalisator.*⁵⁵

Kennelijk is de baan in eerste instantie niet optimaal ingericht: er zijn plaatsen waarbij bezoekers van de wedstrijden geen goed zicht op de gehele baan hebben.

⁵⁰ Dagblad van het zuiden, voor Eindhoven enz., 25 maart 1944.

⁵¹ De Zuidwillemsvaart, 29 maart 1944.

⁵² Nieuwe Tilburgsche Courant, 29 april 1944.

⁵³ Nieuwe Tilburgsche Courant, 29 april 1944.

⁵⁴ Nieuwe Tilburgsche Courant, 29 april 1944.

⁵⁵ Dagblad van het zuiden, voor Eindhoven enz., 1 mei 1944.

Augustus 1944.

Inmiddels zijn de geallieerden niet alleen in Normandië geland, doch al geruime tijd bezig aan hun opmars teneinde de Duitsers en hun Derde Rijk op de knieën te dwingen. Toch gaan te Boxtel de wedstrijden op de renbaan nog door...

Hierbij de tekst van een krantenbericht van 11 augustus van dat jaar:

Courses te Boxtel.

Op de renbaan te Boxtel zullen Dinsdag 15 Augustus wederom rennen en draverijen worden gehouden. In navolging van Duindigt zal ook hier een ren voor dames worden gegeven.⁵⁶

Een ander krantenbericht van dezelfde datum is uitgebreider in zijn berichtgeving:

Renbaan Boxtel draait 15 Augustus.

Dinsdag 15 Augustus zal renbaan Boxtel na een rustpauze van twee maanden haar poorten weer openen. De binnenbaan is gedeeltelijk van sintels voorzien, zoodat er Dinsdag goede tijden gemaakt zullen worden, temeer daar er prima paarden komen, voornamelijk met het oog op den 'Groote Prijs van Zuid-Nederland.'

Als buitengewone attractie staat op het programma een dames= race en dit is voor Brabant iets nieuws. Alles bijeen een uitgebreid programma van zeven nummers met totaal f 16000 aan prijzen. De course begint om 2 uur.⁵⁷

Dan belanden we op de datum van 16 augustus van het jaar 1944. We zijn nauwelijks iets meer dan twee maanden verwijderd van de bevrijding van Boxtel. In het westen van Nederland lijdt men honger. In Boxtel houdt men op de renbaan nog een *course*... Hier volgt de letterlijke tekst van het - mogelijk laatste - bericht over de in bedrijf zijnde Boxtelse renbaan.

Gisteren (RvN: dinsdag 15 augustus 1944) werden op de renbaan te Boxtel draverijen en rennen gehouden, waaronder ook een voor dames. Door treinvertraging kon het personeel van de Toto en de verschillende comité's niet tijdig aanwezig zijn, zoodat de rennen zonder Toto zijn verreden, behalve de hordenrennen. De courses waren door een en ander eerst tegen acht uur afgelopen.⁵⁸

19. **Tot besluit**

De Boxtelse renbaan werd bejubeld om haar fraaie ligging en outillage, doch verguisd vanwege... in ieder geval vanwege haar *achteraf gelegenheid*.

Men vond dat de renbaan voor bezoekers, waarvan het overgrote merendeel nog met de trein moest komen, te moeilijk bereikbaar was: de afstand was te groot. Er was vanaf het spoorwegstation Boxtel geen aanvullend vervoer. Eufemistisch werd in een krantenbericht gesproken over 18 minuten loopafstand tussen spoorwegstation en

⁵⁶ Nieuwe Tilburgsche Courant, 11 augustus 1944.

⁵⁷ De Zuidwillemsvaart, 11 augustus 1944.

⁵⁸ Dagblad van het zuiden, voor Eindhoven enz., 16 augustus 1944.

renbaan, doch je kunt daarmee wellicht bezoekers eenmalig foppen, een volgende keer werkt het niet meer.

Met dank aan:
- Evert van Gelder
- Wim Veekens
